

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук университетинин алдындагы докторлук (кандидаттык) диссертацияларды коргоо боюнча Д.07.18.578. диссертациялык кеңеши тарабынан түзүлгөн эксперттик комиссиянын Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылгын «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» деген темадагы кандидаттык диссертациялык иши боюнча Акылбек Джуманалиевдин

Эксперттик кортундусу

Эксперттик комиссиянын мүчөсү тарых илимдернин доктору, профессор Джуманалиев Акылбек изденүүчү Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович тарабынан 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылгын «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» аттуу диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келдим.

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу берилген адистикке иштин дал келиши.

Изденүүчү Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович тарабынан жазылган «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» деген темадагы кандидаттык диссертациясынын жалпы мазмуну 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча Ведомстволор аралык Д.07.18.578. Диссертациялык кеңешине коргоо укугу боюнча адистикке туура келет.

Диисертациялык иште 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистигинин паспортуна толугу менен жооп берүүчү «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» боюнча изилдөөлөр ата мекендик адабияттардын, тарыхый булактардын, архивдик материалдардын, документалдык – публицистикалык, көркөм-документалдуу эскерүүлөр маалыматтардын негизинде ар тараптан каралып, комплекстүү изилдөөнүн теориялык-методологиялык негиздерин эске алуу менен каралып жаткан маселени хронологиялык ырааттуулукта XVII-XVIII кылымдар аралык окумуштуулардын илимий эмгектеринин тыянактарына таянып анализ жүргүзгөн. Аталган доор боюнча тарыхый аспектиде комплекстүү изилденип, жыйынтыктар чыгарылган.

Диссертациянын шифрына изилдөөнүн ички мазмуну ылайык келет.

Диссертациянын негизги максаты болуп - Борбордук Азия чөлкөмүндө жашаган кыргыздардын XVII-XVIII кылымдардагы саясий-экономикалык, социалдык турмушун чагылдыруу, кыргыздардын көз карандысыздык үчүн күрөшүн комплекстүү изилдөө болду.

Коюлган максаттар төмөнкү милдеттерди аткаруу менен чечилген:

- Теманын тарыхый булактарына жана тарыхнаамсына талдоо жүргүзүү;
- кыргыздардын ошол доордогу саясий жана социалдык-экономикалык абалын чагылдыруу; - ойрот-жуңгар чапкынына чейинки Кыргыз элинин ички жана тышкы саясий өнүгүүсүн аныктоо; жуңгар чапкынында Борбордук Азия элдеринин жана кыргыз элинин көз карандысыздык үчүн күрөшүн баяндоо; - Жуңгар хандыгына каршы кыргыз элинин күрөшүнүн өзгөчүлүгүн көрсөтүү; - кыргыз баатырларынын күрөштө ээлеген ордун аныктоодо Кубат бий, Эр Солтоной Бердике, Атаке баатырлардын кыргыз жергесин бошотуудагы эрдиктерин тарыхый даректердин негизинде иликтөө, анализ жасоо.

Изилдөөгө алынган теманын предмети болуп – Кыргыздардын Ойрот-Жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү. Борбордук Азия чөлкөмүндө жашаган элдердин Жуңгар хандыгына каршы биргелешкен аракети жана алардын ошол доордогу абалы каралды.

Изилдөөнүн объектиси – Кыргыздардын Ойрот-жуңгар баскынчылыктарынын тушундагы жашоо турмушу, коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү мамилелери жана социалдык-экономикалык абалы.

Изилдөөнүн ыкмалары – Илимий ишти жазууда тарыхыйлуулук, объективдүүлүк принциптери, илимий таанып-билүүдөгү жалпы илимий ыкмалар: анализ жана синтез, атайын тарыхый салыштырма, хронологиялык проблемалар, тарыхый системалык ийлимий ыкмалар колдонулду. Бул боюнча 07.00.02. – Ата Мекен адистиги боюнча изилдөөнүн мазмунуна, аларга коюлган талаптарга жооп берет жана толук дал келет.

2. Диссертациянын темасынынын актуалдуулугу төмөнкү аргументтер менен аныкталган:

XX к. аяк ченинде советтик мамлекеттин кулашынын натыйжасында эгемендүүлүккө жеткен Кыргызстанда өткөн тарыхты объективдүү чагылдырууга жаңыча ой жүгүртүүгө жол ачылды. Кыргыз Республикасынын Президентинин 2012-жылдын 27-январындагы “Кыргызстандын элинин тарыхый жана маданий мурастарын окуп үйрөнүүнү тереңдетүү жана жарандык атуулдукту калыптандыруу боюнча чаралар жөнүндө” Жарлыгында “Кыргызстандын элинин тарыхый жана маданий мурастарын окуп-үйрөнүү боюнча мамлекеттик бийлик органдары менен жарандык коомдун системалуу иши элдин биримдигин чыңдоого жана мамлекеттүүлүктү өнүктүрөөгө

олуттуу салым кошо алат” деп, баса белгилеген. 2015-жылдын 30-декабрында Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы менен “2016-жыл тарых жана маданият жылы” деп жарыялаган. Бул Жарлыкта кыргыздар тарыхый жана маданий бай мураска ээ болуп туруп, кийинки мезгилдерде жаңы изилдөөлөр колго алынбаганы айтылат. Буга Советтик идеологиянын заманында далай тарыхый булактардын жок болуп кетиши да себеп болгон деп белгиленген.

XVII – XVIII кылымдардагы Ойрот-жуңгарлардын Борбордук жана Орто Азияга жасаган жортуулдарында, анын ичинде кыргыздардын эл ичинен чыккан баатырлардын эрдиктери менен саясий ишмердиктери изилдөөгө алынган. Бул маселе Кыргызстандын тарыхнаамасындагы актуалдуу маселелердин бири. Диссертациядагы жыйынтыктар кыргыздын улуттук аң-сезиминин жанданышына, жаштарды Ата-Мекенди сүйүүгө, аны көздүн карегиндей сактоодо жана тарбиялоого жардам берет деген ишенич бар.

3. Илимий жыйынтыктар.

Мен эксперттик комиссиянын мүчөсү катары, назарыма коюлган диссертациялык изилдөөдө Кыргызстандын тарых илиминин өнүгүшүнө бир катар жаңы теориялык, илимий-практикалык жана тарыхнаамалык жыйынтыктар алынганы байкалат. Бул тарыхнаамалык жыйынтыктар кыргыз тарыхына белгилүү деңгээлде салым кошуп, кыргыз тарых илиминин өнүгүшүнө да алгылыктуу таасир тийгизе алат. Алар төмөнкү жыйынтыктар:

1-жыйынтык. Эмгекте изденүүчү Кыргыздардын XVII – XVIII кк. ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшүн изилдөөнүн натыйжасында иштин жалпы мүнөздөмөсү берилип, анда теманын актуалдуулугу каралып, Советтик доордо далай тарыхый булактардын жок болуп кетишинин себеби жана эмгектин актуалдуулугу тастыкталган (киришүү бөлүмү).

2-жыйынтык. Диссертацияда изилдөөчү ишинин максаты менен милдеттерине карата теманын тарыхнаамалык маалыматтарын кароо негизинен эки багытта жүргүзгөн. Биринчи, XVII-XVIII кк. изилденген теманын тарыхый булактары жана тарыхнаамасына токтолуу менен анализ жасалган. Экинчи, кыргыз тарыхнаамасында инсан таануу маселеси боюнча кыргыз баатырларына арналган илимий эмгектер каралып изилдөөнүн илимий тарых принциптерине туура келген. (1-бап, 1, 2. бөлүм).

3-жыйынтык. Теманы изилдөөдө Кыргыздардын социалдык-экономикалык абалы жана коңшу элдер менен саясий чөйрөдөгү мамилелерин, ошол доордогу тарыхый окуялар мезгил талаптарына ылайык каралып кыргыздардын уруучулук түзүлүшү, этностук байланыштары, ички

саясий өнүгүүсү, маданияты, экономикалык-чарбалык маданияты, коомдук турмушунун өзгөрүүсү Евразиянын соода-кербен байланышындагы «Улуу Жибек жолу» каралган. Тарых илиминдеги изилдөөлөрдө кеңири колдонулган ыкмалардын бири – тарыхый салыштырмалуулукту илимий жактан пайдаланып, изилдөө ишинин алдыга коюлган максат, милдеттерин дурус аткарган (II-бап, 1,2 бөлүм).

4-жыйынтык. Борбордук Азия элдеринин Ойрот жуңгар чапкынына каршы биргелешкен күрөшү жана баатырларынын ээлеген орду (XVII-XIII кк.) деген бөлүмүндө, ошол мезгилдеги жуңгар чапкынына каршы күрөшүн анализдеп, тарыхнаамалык талдоого алган учурда бир катар тарыхый эмгектер, булактар изилденген. Тарыхый маселелер боюнча окумуштуулардын эмгектерин салыштырып кароо аркылуу ар тараптуу изилдөөнү талап кыла тургандыгын тактай алган (III-бап, 1,2 бөлүм).

5-жыйынтык. Каралып жаткан теманы изилдөөдө бир катар Жуңгар хандыгына, кыргыз баатырларына байланышкан архивдик материалдар, адабияттар, илимий монографиялар, илимий макалалар, электрондук ресурстар, кол жазмалар баалуу тарыхый булак катары колдонууга боло тургандыгын көрсөтө алган. Мындай булактык базаны илимий иштерге киргизүү ыкмалары туура пайдаланылган (IV-бап, 1-4 бөлүм).

4. Диссертациядагы ар бир жыйынтык-корутундунун (илимий жоболорун) негиздүүлүгүнүн жана ынанымдуулугун деңгээли.

Изденүүчү диссертацияда ар бир жаңы алынган жыйынтыктарды, корутунду пикирлерди негиздүү жана ынанымдуу далилдей алган. Бул далилдер кыргыз тарыхнаамасында олуттуу мааниге ээ. Илимий ишке киргизилген материалдарды изилдөөдө, колдонулган ыкмалар диссертациялык иштин максатын жана милдеттерин ишке ашырууда жакшы жыйынтыктарды бергени алардын негизиндеги автордук корутундуларды ырастаган.

1-жыйынтык. «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» аттуу илимий ишти талдоого алуу принцибине таянуу менен проблемалык-мезгилдик методун пайдалануу аркылуу XVII-XVIII кылымдардагы кыргыздардын көз карандысыздык күрөшү жана эл ичинен чыккан баатырлардын эрдиктери менен саясий ишмердиктери Кыргызстандын тарыхнаамасындагы актуалдуу маселелердин бири. Диссертациядагы тыянактар улуттук аң-сезимдин өсүшүнө, жаштарды Ата-Мекенди сүйүү жана аны көздүн карегиндей сактоо сезимине тарбиялоого жардам берет деген ишенич аркылуу талдаган (киришүү бөлүгү).

2-жыйынтык. Изилдөөнүн теориялык-методологиялык негиздеринин объектиси, предмети жана ыкмаларында, кыргыздардын көз карандысыздык күрөшү комплекстүү изилдөөгө алынып тарыхый окуялардын байланышы, мезгилдештирүү ыкмасы кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларынын тушундагы жашоо турмушу, коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү мамилелери – тарыхый диалектикалык биримдик жана системалык структуралык принциптери каралды (1-бап, 1,2-бөлүм).

3-жыйынтык. Кыргыздардын ойрот-жуңгар чапкынына каршы күрөшүүсү изилденген теманын тарыхый булактарына таянып Перс-түрк, Чыгыш Түркстан, Кытай тилиндеги, жергиликтүү булактарга, тарыхнаамада – Революцияга чейинки тарыхнаама, орус тарыхнаамасы, советтик доордогу, постсоветтик доордогу жана Инсан таануулар аныкталып, ошол мезгилдеги кыргыз баатырларынын көз карандысыздык үчүн күрөшүндө тийгизген таасирлерин тарыхый булактарга таянып талдоого алган (2-бап, 1, 2-бөлүм).

4-жыйынтык. Кыргыздардын социалдык-экономикалык абалы жана коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү мамилелери Евразиянын сода-кербен байланышындагы «Улуу Жибек жолу» каралып, изилдөөлөрдө кеңири колдонгон (3-бап, 1,2- бөлүм).

5-жыйынтык. Изилдөөдө кыргыз, казак жерлерин басып алган ойрот-жуңгар хандарынын ич ара келишпөөчүлүк чыр-чатактары ырбаган мезгилде кыргыз, казак, өзбек, кыпчак, каракалпактардын биргелешкен күрөшүн, анын ичинде элдик баатырлардын даназалуу эрдиктерин далилдеп, жыйынтыгында аты аталган элдер азаттыкка чыкканын көрсөтө алган (IV-бап, 1-4-бөлүм).

5. Диссертациялык иштеги ар бир илимий жыйынтыктын (жобонун), көрүтүндүнүн жаңычылдыгынын деңгээли.

Каралып жаткан теманын илимий жыйынтыктарынын жаңычылдык деңгээли жогоруда айтылган эксперттик корутундун беренелеринде чагылдырылган. Ошол эле учурда принципалдуу жаңычылдык катары төмөнкүлөрдү белгилеп кетүүгө болот:

1-жаңы жыйынтык. Каралган теманын тарыхын иликтөөдө, теманын булактары, тарыхнаамасына талдоо жүргүзүп, коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү мамилелерине, социалдык-экономикалык абалына жана кыргыздардын Ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшүнүн саясий тарыхы комплекстүү өз алдынча тема катары иликтөөгө алынды.

2-жаңы жыйынтык. Оозеки айтымдардагы, кенже эпостордогу каармандардын эрдиктери, оозеки санжыраларда гана айтылып келген болсо, изилдөөдө кыргыз баатырларынын эр жүрөктүүлүгү, ишмердиги ошол

мезгилдеги болгон окуялардын тарых чындыгы катары далилдегенге аракет жасалды.

3-жаңы жыйынтык. Ар түрдүү мезгилде жазылган тарыхый эмгектер, ар кандай булактардагы маалыматтар тыкыр талданып, бири-бири менен кылдат салыштырылып чындыктарды далилдөөгө аракет жасалды.

4-жаңы жыйынтык. Эмгекте тарыхый окуялар, тарыхый инсандардын өмүр таржымалы, саясий ишмердиктери жаңы көз караш менен тереңделип изилденди.

6. Диссертациянын илимий жана практикалык маанисин ачууда, изилдөөгө алынган актуалдуу маселелерди чечүүдө илимий жыйынтыктардын ички биримдигин жана багыттуулугун баалоо.

Диссертанттын даярдаган иши жаңы тарыхый булактарды илимий айлампага киргизүүнү жана изилдоонун жыйынтыктары Ата Мекен тарыхын окутууда жана XVII-XVIII кылымдардагы кыргыздардын ойрот-жуңгарларга каршы көз карандысыздык күрөшүндөгү окуяларды атайын курстарды ачууда орто жана жогорку окуу жайлардын студенттери үчүн лекцияларды даярдоодо, окуу китептерин ж.б. жазууда, жаштарга мекенчилдик жана руханий – нравалык таалим – тарбия берүүдө, маданий-массалык иштерди уюштурууда илимий-теориялык, практикалык жактан көмөк көрсөтөт. Өткөн доордун XVII-XVIII кылымдарындагы тарыхый окуяларды илимий негизде дагы кеңейтип, тереңирээк изилдөөнү талап кылат;

XVII-XVIII кылымдардагы Борбордук жана Орто Азиядагы элдердин Жуңгар чапкынына каршы күрөшүн мындан ары да толуктап, объективдүү иликтөөгө басым жасоо максатка ылайык;

Жуңгар хандыгына каршы кыргыз элинин күрөшү, анын ичиндеги кыргыздын кол башчы баатырлары Эр Солтоной, Кубат бий, Бердике, Атаке, Эр Эшим, Көкүм бий, Тейиш хан Акчокор, Каңкы, Манап, Бишкек ж.б. ар тараптан иликтеп, алардын изилденбей калган жактарын дагы тереңирээк иликтөө бул улуттук тарых илиминин алдында турган маанилүү милдеттердин бири десе болот;

Аталган өнүктө жүргүзүлүүчү илимий изилдөөлөрдүн жыйынтыктарынын негизинде окуу-усулдук колдонмо куралдарды, лекциялык курстарды иштеп чыгуу, практикалык сабактар үчүн материалдарды даярдоо жана аларды окуу китептери, колдонмолор катары басмадан чыгарып, окуу процессине колдонуу үчүн сунуштоо талапка ылайык;

Кыргыздардын XVII-XVIII кылымдардагы ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы күрөшүнө байланыштуу архивдик документтер

менен мезгилдүү басма сөз беттеринде жарыяланган материалдарды ж.б. тарыхый булактарды атайын жыйнак түрүндө басып чыгаруу;

Кыргызстандын тарыхынын академиялык басылыштарындагы тиешелүү бөлүмдөрдө, жогорку окуу жайлар менен орто мектептердин окуу китептеринде XVII-XVIII кылымдардагы ойрот-жуңгар чапкынына байланышкан тарыхый окуяларды дагы кеңири чагылдыруу мезгилдин талабына дал келет;

Мезгилдүү басма сөз каражаттарына XVII-XVIII кылымдардагы кыргыздардын көз карандысыздык үчүн күрөшү өтө оор доор экени каралуусу зарыл. Бул мезгил Борбор Азияда жашап турган коңшу элдердин азаттык күрөштөрү үчүн жүрүшү өтө өтөлгөлүү, нары тарыхый тилектештикте, душманына каршы ынтымактын союзу өзүнөн-өзү уланып, улут аралык ынтымакка үндөгөн саясий маселе болгонун байма-бай жарыялап туруу абзел; Бул боюнча мезгил-мезгили менен тематикалык теле көрсөтүүлөрдү, радио берүүлөрдү өткөрүп туруу зарыл. Мындай иш-чаралар өспүрүмдөргө руханий жактан мекенчилдик таалим-тарбия берип, баа жеткис өтө таасирдүү каражат катары кызмат кылары анык.

Диссертант маселелерди ар тараптуу карап, комплекстүү иликтөөгө алганы байкалды жана бир катар практикалык сунуштарды айта алды.

Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» аттуу 07.00.002. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациясы аталган көйгөйлөрдүн өзгөчүлүктөрүн комплекстүү изилдеген илимий эмгек болуп саналат.

7. Диссертациядагы жетишилген илимий жыйынтыктардын практикалык мааниси.

Изилдөөнүн жыйынтыктары Ата Мекен тарыхын окутууда жана «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» тарыхын орто жана жогорку окуу жайлары үчүн лекцияларды даярдоодо, окуу китептерин жазууда өсүп келаткан жаштар үчүн мекенчилдик жана руханий жактан таалим-тарбия берүүдө маданий жана илимий-теориялык жактан таасир бермек.

8. Диссертациянын негизги жоболорунун, жыйынтыктарынын жана натыйжаларынын жарыялангандыгын тастыктоо:

Диссертациянын мазмуну төмөнкү басылмаларда чагылдырылган:

1. Бердике баатырдын Кыргыз жергесин жуңгар баскынчыларынан бошотуудагы коомдук саясий ишмердүүлүгү. Журнал «Известия вузов». Б.: 2014. № 3, 153-157-б.

2. Кыргыз элинин калыптанышы жана коомдун саясий өнүгүүсү. Журнал «Известия вузов». Б.: 2014. № 11. С. 139-142.

3. Кыргыздардын саясий жана соци алдык-экономикалык абалы (XVI-XVIII кк.) Журнал Наука, новые технологии и инновации. Б.: 2015. № 3. С. 140-147.

4. Кубат бий жана Эр Солтоной көз карандысыздык үчүн күрөштүн уюштуруучулары (XVIII к.). Журнал «Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана». Б.: 2015. № 4. С. 181-188.

5. Атаке баатырдын Кыргыз жергесин бошотуудагы кошкон салымы (XVIII к.) Журнал «Известия вузов Кыргызстана». Б.: 2016. № 2. С.105-109.

6. Борьба народов Центральной Азии против джунгарского ханства (XVII в.) Научно-методический журнал «Проблемы современной науки и образования». РФ, г. Иваново. 2016 № 4 (46). С. 52-59.

7. Борьба кыргызов против джунгарских завоевателей (XVII-XVIII вв.). Научно-теоретический журнал «Вестник ТГУПБП». Серия гуманитарных наук. 2019 № 3 (80), 2019. Хучанд – Куујанд. Республика Таджикистан.

9. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна туура келиши

Автореферат толугу менен диссертациянын мазмунуна, коюлган изилдөөнүн максаттарына жана милеттерине дал келет. Бирок кыргыз жана орус тииндеги авторефераттын котормосу кээ бир тактоолорду, редакциялоону талап кылат. Автореферат кыргыз, орус жана англис тилинде окшош, бири-бирине шайкеш резюмелер менен жабдылганы анык.

10. Диссертациянын мазмунундагы жана аны жабдуудагы кемчиликтер жана изденүүчүгө сунуштар. Диссертант Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович илимий изилдөөсүнүн жогоруда көрсөтүлгөн жетишкендиктери менен катар эле айрым кээ бир мүчүлүштөргө. Алар төмөнкүлөр:

1. Стилистикалык, грамматикалык, толук эмес айтылып калган сүйлөмдөр кездешет.

2. Кээ бир кайталоолорго жол берилген, бул жагын карап чыгуу керек.

3. Изденүүчү тарабынан Кичи Бухарадагы болуп өткөн диний окуялар көбүрөөк баяндалып калган, кыскартуу сунушталат.

4. Жыйынтык, корутундуларды карап чыгып, редакциялоо жагы сунуш кылынат.

11. Диссертациялык коргоого жетектөөчү мекемени, расмий оппоненттерди дайындоо жөнүндө сунуштун негиздүүлүгү.

Бийлибаев Кайнарбек Шеримкуловичтин «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» аттуу 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациясын ачык коргоосун сунуш кылам.

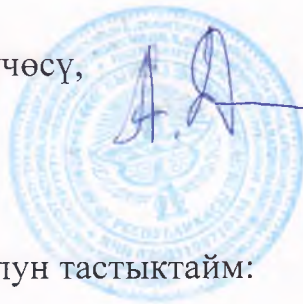
Жетектөөчү илимий мекеме катары К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетин дайындоону сунуш кылат. Анткени аты аталган окуу жайда Ата Мекен тарыхы боюнча бараандуу изилдөөлөрдү жүргүзгөн, бир катар илимий эмгектерди жарыкка чыгарып келе жаткан окумуштуулар жамааты эмгектенет. Тарых кафедрасында 07.00.02. – Ата Мекен тарых адистиги боюнча кандидаттык диссертациясын коргогон жана аталган адистик боюнча профессордук наамдарды алган окумуштуу-педагогдор иштешет.

Биринчи расмий опонент катары 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин доктору, профессор Кененсариев Ташманбет сунушталат. Аталган окумуштуунун эгемендүү Кыргыз мамлекетинин тарыхы боюнча бир катар олуттуу эмгектери жана илимий макалалары бар.

Экинчи опонент катары 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты, профессор Бедельбаев Аскарбек сунушталат. Бул окумуштуунун да эгемендүү Кыргыз мамлекетинин тарыхы боюнча бир катар эмгектери бар.

Мен эксперттик комиссиянын мүчөсү катары Бийлибаев Кайнарбек Шеримкуловичтин «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» аттуу 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациясынын кол жазмасын, корутундудагы белгиленген мүчүлүштүктөрдү жоюу сунуштарды эске алуу шарты менен И.Арабаев атындагы Университетин жана Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алдындагы тарых илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча Д.07.18.578 диссертациялык кеңешке коргоого кабыл алып, ачык коргоо үчүн сунуштайм.

Эксперттик комиссиянын мүчөсү,
т.и.д., профессор

А. Джуманалиев

Комиссиянын мүчөсүнүн колун тастыктайм:

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы, т.и.д., проф. м.а.

А. Карыева

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алдындагы докторлук (кандидаттык) диссертацияларды коргоо боюнча Д.07.18.578 диссертациялык кеңеши тарабынан түзүлгөн эксперттик комиссиянын Бийлибаев Кайнарбек Шеримкуловичтин 07.00.02 – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылгын «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» деген темадагы кандидаттык диссертациялык иши боюнча

Эксперттик корутундусу

Эксперттик комиссиянын мүчөсү тарых илимдеринин доктору, профессор Абдырахманов Төлөбек Абылович изденүүчү Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович тарабынан 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылгын «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» аттуу диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келдим.

1. Диссертациялык кеңешке коргоого кабыл алуу берилген адистикке иштин дал келиши.

Изденүүчү Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович тарабынан жазылган «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» деген темадагы кандидаттык диссертациясынын жалпы мазмуну 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча Ведомстволор аралык Д.07.18.578. Диссертациялык кеңешине коргоо укугу боюнча адистикке туура келет.

Диссертациялык иште 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистигинин паспортуна толугу менен жооп берүүчү «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» боюнча изилдөөлөр ата мекендик адабияттардын, колдо бар тарыхый

булактардын, архивдик материалдардын, документалдык – публицистикалык, көркөм-документалдуу эскерүүлөр маалыматтардын негизинде ар тараптан каралып, комплекстүү изилдөөнүн теориялык-методологиялык негиздерин эске алуу менен каралып жаткан маселени хронологиялык ырааттуулукта XVII-XVIII кылымдар аралык окумуштуулардын илимий эмгектеринин тыянактарына таянып анализ жүргүзгөн. Аталган доор боюнча тарыхый аспектиде комплекстүү изилденип, жыйынтыктар чыгарылган.

Диссертациянын адистигине изилдөөнүн ички мазмуну ылайык келет.

Диссертациянын максаты болуп - Борбордук Азия чөлкөмүндө жашаган кыргыздардын XVII-XVIII кылымдардагы саясий-экономикалык, социалдык турмушун чагылдыруу, кыргыздардын көз карандысыздык үчүн күрөшүн комплекстүү изилдөө болду.

Коюлган максаттар төмөнкү милдеттерди аткаруу менен чечилген:

- Теманын тарыхый булактарына жана тарыхнаамсына талдоо жүргүзүү;
- кыргыздардын ошол доордогу саясий жана социалдык-экономикалык абалын чагылдыруу;
- ойрот-жуңгар чапкынына чейинки Кыргыз элинин ички жана тышкы саясий өнүгүүсүн аныктоо;
- жуңгар чапкынында Борбордук Азия элдеринин жана кыргыз элинин көз карандысыздык үчүн күрөшүн баяндоо;
- Жуңгар хандыгына каршы кыргыз элинин күрөшүнүн өзгөчүлүгүн көрсөтүү;
- кыргыз баатырларынын күрөштө ээлеген ордун аныктоодо Кубат бий, Эр Солтоной Бердике, Атаке баатырлардын кыргыз жергесин бошотуудагы эрдиктерин тарыхый даректердин негизинде иликтөө, анализ жасоо.

Изилдөөгө алынган теманын предмети болуп – Кыргыздардын Ойрот-Жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү. Борбордук Азия чөлкөмүндө жашаган элдердин Жуңгар хандыгына каршы

күрөшүнүн биргелешкен аракети жана алардын ошол доордогу абалы каралды.

Изилдөөнүн объектиси: Кыргыздардын Ойрот-Жуңгар баскынчыларынын тушундагы жашоо турмушу, коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү мамилелери жана социалдык-экономикалык абалы.

Изилдөөнүн ыкмалары: илимий ишти жазууда тарыхыйлуулук, объективдүүлүк принциптери; илимий таанып-билүүдөгү жалпы илимий ыкмалар: анализ жана синтез, атайын тарыхый-салыштырма, хронологиялык проблемалар, тарыхый-системалык илимий ыкмалар колдонулду. Булар 07.00.02. – Ата Мекен адистиги боюнча изилдөөнүн мазмунуна, аларга коюлган талаптарга жооп берет жана толук дал келет.

2. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу төмөнкү аргументтер менен аныкталган:

XX к. аяк ченинде Советтик зор мамлекеттин кулашынын натыйжасында эгемендүүлүккө жеткен Кыргызстанда өткөн тарыхты объективдүү чагылдырууга жаңыча ой жүгүртүүгө жол ачылды. Кыргыз Республикасынын Президентинин 2012-жылдын 27-январындагы “Кыргызстандын элинин тарыхый жана маданий мурастарын окуп үйрөнүүнү тереңдетүү жана жарандык атуулдукту калыптандыруу боюнча чаралар жөнүндө” Жарлыгында “Кыргызстандын элинин тарыхый жана маданий мурастарын окуп-үйрөнүү боюнча мамлекеттик бийлик органдары менен жарандык коомдун системалуу иши элдин биримдигин чыңдоого жана мамлекеттүүлүктү өнүктүрөөгө олуттуу салым кошо алат” – деп, баса белгилеген. 2015-жылдын 30-декабрында Кыргыз Республикасынын Президенти Жарлыгы менен “2016-жыл тарых жана маданият жылы” деп жарыялаган. Бул Жарлыкта, кыргыздар тарыхый жана маданий бай мураска ээ болуп туруп, кийинки мезгилдерде жаңы изилдөөлөр колго алынбаганы айтылат. Буга Советтик идеологиянын заманында далай тарыхый булактардын жок болуп кетиши да себеп болгон.

XVII – XVIII кылымдардагы Ойрот-жуңгарлардын Борбордук жана Орто Азияга жасаган чапкынында, казак, кыргыз, өзбек, кыпчак, каракалпак, тажик элдери жана алардын ичинен чыккан баатырлардын эрдиктери, саясий ишмердиктери изилдөөгө алынды. Бул жагын алып караганда, Кыргызстандын тарых наамасындагы актуалдуу маселелердин бири. Диссертациядагы тыянактар улуттук аң-сезимдин жанданышына жаштарды Ата-Мекенди сүйүү жана аны көздүн карегиндей сактоо сезиминде тарбиялоого жардам берет деген ишеничте көрсөтөт.

3. Илимий жыйынтыктар.

Эксперттик комиссиянын мүчөсүнүн назарына коюлган диссертациялык изилдөөдө Кыргызстандын тарых илиминин өнүгүшүнө бир катар жаңы теориялык, илимий-практикалык жана тарыхнаамалык жыйынтыктар алынган. Ал жетишкендиктер кыргыз тарыхнаамасына белгилүү деңгээлде салым кошуп, кыргыз тарых илиминин өнүгүшүнө да алгылыктуу таасир тийгизе алат. Алар төмөнкүлөр:

1-жыйынтык. Эмгекте изденүүчү Кыргыздардын XVII – XVIII кк. ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшүн изилдөөнүн натыйжасында, иштин жалпы мүнөздөмөсү берилип, анда теманын актуалдуулугу каралып, Советтик доордо далай тарыхый булактардын жок болуп кетишинин себеби жана эмгектин актуалдуулугу тастыкталган (киришүү бөлүмү).

2-жыйынтык. Диссертацияда изилдөөчү ишинин максаты менен милдеттерине карата теманын тарыхнаамалык маалыматтарын кароо негизинен эки багытта жүргүзгөн. Биринчи, XVII-XVIII кк. изилденген теманын тарыхый булактары жана тарыхнаамасына токтолуу менен, анализ жасалган. Экинчи, кыргыз тарыхнаамасында инсан таануу маселеси боюнча кыргыз баатырларына арналган илимий эмгектер каралып изилдөөнүн илимий тарых принциптерине туура келген. (1-бап, 1, 2. бөлүм).

3-жыйынтык. Теманы изилдөөдө, Кыргыздардын социалдык-экономикалык абалы жана коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү

мамилелерин, ошол доордогу тарыхый окуялар мезгил талаптарына ылайык каралып кыргыздардын уруучулук түзүлүшү, этностук байланыштары ички саясий өнүгүүсү, тарыхый маданияты, экономикалык-чарбалык маданияты, коомдук турмушунун өзгөрүүсү Евроазиянын сода-кербен байланышындагы «Улуу Жибек-Жолу» каралган. Тарых илиминдеги изилдөөлөрдө кеңири колдонулган ыкмалардын бири тарыхый салыштырмалуулукту илимий жактан пайдаланып, изилдөө ишинин алдыга коюлган максат, милдеттерин жакшы аткарган (II-бап, 1,2 бөлүм).

4-жыйынтык. Борбордук Азия элдеринин Ойрот-Жунгар чапкынына каршы биргелешкен күрөшү жана баатырларынын ээлеген орду (XVII-XIII кк.) деген бөлүмүндө, ошол мезгилдеги Жунгар чапкынына каршы күрөшүн анализдеп, тарыхнаамалык талдоого алган учурда бир катар тарыхый эмгектер, булактар изилденген. Тарыхый маселелер боюнча, окумуштуулардын эмгектерин салыштырып кароо аркылуу ар тараптуу изилдөөнү талап кыла тургандыгын тактай алган (III-бап, 1,2 бөлүм).

5-жыйынтык. Каралып жаткан теманы изилдөөдө бир катар Жунгар хандыгына, Кыргыз баатырларына байланышкан архивдик материалдар, адабияттар, илимий монографиялар, илимий макалалар, электрондук ресурстар, кол жазмалар баалуу тарыхый булак катары колдонууга боло тургандыгын көрсөтө алган. Мындай булактык базаны илимий иштерге киргизүү ыкмалары туура пайдаланылган (IV-бап, 1-4 бөлүм).

4. Диссертациядагы ар бир жыйынтык-корутундунун (илимий жоболоруи) негиздүүлүгүнүн жана ынанымдуулугун деңгээли.

Изденүүчү диссертацияда ар бир жаңы алынган жыйынтыктарды, кортунду пикирлерди негиздүү жана ынанымдуу далилдей алган. Бул далилдер кыргыз тарыхнаамасында олуттуу мааниге ээ. Илимий ишке киргизилген материалдарды изилдөөдө, колдонулган ыкмалар – диссертациялык иштин максатын жана милдеттерин ишке ашырууда жакшы жыйынтыктарды, алардын негизиндеги автордук кортундуларды ырастаган.

1-жыйынтык. «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» аттуу илимий ишти талдоого алуу принцибине таянуу менен проблемалык-мезгилдик методун пайдалануу аркылуу, XVII-XVIII кылымдардагы кыргыздардын көз карандысыздык күрөшү жана эл ичинен чыккан баатырлардын эрдиктери менен саясий ишмердиктери Кыргызстандын тарыхнаамасындагы актуалдуу маселелердин бири. Диссертациядагы тыянактар улуттук аң-сезимдин жанданышына жаштарды Ата-Мекенди сүйүү жана аны көздүн карегиндей сактоо сезиминде тарбиялоого жардам деген ишенич аркылуу талдаган (киришүү бөлүгү).

2-жыйынтык. Изилдөөнүн теориялык-методологиялык негиздеринин объектиси, предмети жана ыкмаларында, кыргыздардын көз карандысыздык күрөшү комплекстүү изилдөөгө алынып тарыхый окуялардын байланышы, мезгилдештирүү ыкмасы – кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларынын тушундагы жашоо турмушу, коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү мамилелери – тарыхый диалектикалык биримдик жана системалык структуралык принциптери каралды (1-бап, 1,2-бөлүм).

3-жыйынтык. Кыргыздардын ойрот-жуңгар чапкынына каршы күрөшүүсү изилденген теманын тарыхый булактарына таянып: Перс-түрк, Чыгыш Түркстан, Кытай тилиндеги, жергиликтүү булактарга, тарыхнаамада – Революцияга чейинки тарыхнаама, орус тарыхнаамасы, Советтик доордогу, Постсоветтик доордогу жана Инсан таануулар аныкталып, ошол мезгилдеги кыргыз баатырларынын көз карандысыздык күрөшүндө тийгизген таасирлерин, тарыхый булактарга таянып талдоого алган (2-бап, 1, 2-бөлүм).

4-жыйынтык. Кыргыздардын социалдык-экономикалык абалы жана коңшу этностор) менен саясий чөйрөдөгү мамилелери Евроазиянын сода-кербен байланышындагы «Улуу Жибек-Жолу» каралып, изилдөөлөрдө кеңири колдонгон (3-бап, 1,2- бөлүм).

5-жыйынтык. Изилдөөдө кыргыз, казак жерлерин басып алган ойрот-жуңгар хандарынын ич ара келишпөөчүлүк чыр-чатактары ырбаган мезгилде

кыргыз, казак, өзбек, кыпчак, каракалпак ж.б биргелешкен күрөшүн, анын ичинде элдик баатырлардын даназалуу эрдиктерин далилдеп, жыйынтыгында аты аталган элдер азатыкка чыкканын көрсөтө алган (IV-бап, 1-4-бөлүм).

5. Диссертациялык иштеги ар бир илимий жыйынтыктын (жобонун), корутундунун жаңычылдыгынын деңгээли.

Каралып жаткан теманын илимий жыйынтыктарынын жаңычылдык деңгээли жогоруда айтылган эксперттик корутундунун беренелеринде чагылдырылган. Ошол эле учурда принципиалдуу жаңычылдык катары төмөнкүлөрдү белгилеп кетүүгө болот:

1-жыйынтык жаңы. Каралган теманын тарыхын иликтөөдө, теманын булактары, тарыхнаамасына талдоо жүргүзүп, коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү мамилелерине, социалдык-экономикалык абалына жана Кыргыздардын Ойрот-Жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшүнүн саясий тарыхы комплекстүү өз алдынча тема катары иликтөөгө алынган.

2-жыйынтык жаңы. Оозеки айтымдардагы, кенже эпостордогу каармандардын эрдиктери оозеки санжыраларда гана айтылып келген болсо, изилдөөдө кыргыз баатырларынын эр жүрөктүүлүгү, ишмердиги ошол мезгилдеги болгон окуялардын тарых чындыгы катары далилдегенге аракет жасалган.

3-жыйынтык жаңы. Ар түрдүү мезгилде жазылган тарыхый эмгектер, ар кандай булактардагы маалыматтар тыкыр талданып, бири-бири менен кылдат салыштырылып чындыктарды далилдөөгө аракет жасалган.

4-жыйынтык жаңы. Эмгекте тарыхый окуялар, тарыхый инсандардын өмүр таржымалы, саясий ишмердиги жаңы көз караш менен тереңделип изилденди.

6. Диссертациянын илимий жана практикалык маанисин ачууда, изилдөөгө алынган актуалдуу маселелерди чечүүдө илимий жыйынтыктардын ички биримдигин жана багыттуулугун баалоо.

Диссерттантын даярдаган иши жаңы тарыхый булактарды илимий айлампага киргизүүнүн жана изилдөөнүн жыйынтыктары Ата Мекен тарыхын окутууда жана XVII-XVIII кылымдымдардагы кыргыздардын ойрот-жуңгарларга каршы көз карандысыздык күрөшү боюнча атайын курстарды, орто жана жогорку окуу жайлардын студенттери үчүн лекцияларды даярдоодо, окуу китептерин ж.б. жазууда, жаштарга мекенчилдик жана руханий – нравалык таалим – тарбия берүүдө, маданий-массалык иштерди уюштурууда илимий-теориялык жактан көмөк көрсөтөт. Өткөн доордун XVII-XVIII кылымдарындагы тарыхый окуялар катары илимий негизде дагы кеңейтип, тереңирээк изилдөөнү талап кылат;

XVII-XVIII кылымдардагы Борбордук жана Орто Азиядагы элдердин Жуңгар чапкынына каршы күрөшүн мындан арыда толуктап, объективдүү иликтөөгө басым жасоо максатка ылайык;

Жуңгар хандыгына каршы кыргыз элинин күрөшү, анын ичиндеги кыргыздын кол башчы болгон Эр Солтоной, Кубат бий, Бердике, Атаке, Эр Эшим, Көкүм бий, Тейиш хан Аккочкор, Каңкы, Манап ж.б. баатырларды ар тараптан иликтеп, алардын изилденбей калган жактарын дагы тереңирээк иликтөө бул улуттук тарых илиминин алдында турган маанилүү милдеттердин бири десе болот;

Аталган өнүктө жүргүзүлүүчү илимий изилдөөлөрдүн жыйынтыктарынын негизинде окуу-усулдук колдонмо куралдарды, лекциялык курстарды иштеп чыгуу, практикалык сабактар үчүн материалдарды даярдоо жана аларды окуу китептери, колдонмолор катары басмадан чыгарып, окуу процессине колдонуу үчүн сунуштоо талапка ылайык;

Кыргыздардын XVII-XVIII кылымдардагы ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы күрөшүнө байланыштуу архивдик документтер менен мезгилдүү басма сөз беттеринде жарыяланган материалдарды ж.б. тарыхый булактарды атайын жыйнак түрүндө басып чыгаруу керек;

Кыргызстандын тарыхынын академиялык басылыштарындагы тиешелүү бөлүмдөрдө, жогорку окуу жайлар менен орто мектептердин окуу

китептеринде XVII-XVIII кылымдардагы ойрот-жуңгар чапкынына байланышкан тарыхый окуяларды дагы кенири чагылдыруу мезгилдин талабына дал келет;

Мезгилдүү басма сөз каражаттарына XVII-XVIII кылымдардагы кыргыздардын көз карандысыздык үчүн күрөшү өтө оор доор экени каралуусу зарыл. Бул мезгил, Борборазияда жашап турган коңшу элдердин азаттык күрөштөрдүн жүрүшү өтө өтөлгөлүү, нары тарыхый тилектештикте душманына каршы ынтымактын союзу өзүнөн-өзү уланып, улут аралык ынтымакка үндөгөн саясий маселе болгонун байма-бай жарыялап туруу абзел; Бул боюнча мезгил-мезгили менен тематикалык теле көрсөтүүлөрдү, радио берүүлөрдү өткөрүп туруу зарыл. Мындай иш-чаралар өспүрүмдөргө руханий жактан мекенчилдик таалим-тарбия берип, баа жеткис өтө таасирдүү каражат катары кызмат кылары анык.

Диссертант маселелерди ар тараптуу карап, комплекстүү иликтөөгө алганы байкалды жана бир катар практикалык сунуштарды айта алды.

Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» аттуу 07.00.002. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациясы аталган көйгөйлөрдүн өзгөчүлүктөрүн комплекстүү изилденген илимий эмгек болуп саналат.

7. Диссертациядагы жетишилген илимий жыйынтыктардын практикалык мааниси.

Изилдөөнүн жыйынтыктары Ата Мекен тарыхын окутууда жана «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» тарыхын орто жана жогорку окуу жайлары үчүн лекцияларды даярдоодо, окуу китептерин жазууда өсүп келаткан жаштар үчүн мекенчилдик жана руханий жактан таалим-тарбия берүүдө, маданий жана илимий-теориялык жактан таасир бермек.

8. Диссертациянын негизги жоболорунун, жыйынтыктарынын жана натыйжаларынын жарыялангандыгын тастыктоо:

Диссертациянын мазмуну төмөнкү басылмаларда чагылдырылган:

1. Бердике баатырдын Кыргыз жергесин жуңгар баскынчыларынан бошотуудагы коомдук саясий ишмердүүлүгү. Журнал «Известия вузов». Б.: 2014. № 3, 153-157-б.
2. Кыргыз элинин калыптанышы жана коомдун саясий өнүгүүсү. Журнал «Известия вузов». Б.: 2014. № 11. С. 139-142.
3. Кыргыздардын Саясий жана соци алдык-экономикалык абалы (XVI-XVIII кк.) «Журнал наука, новые технологии и инновации Кыргызстана». Б.: 2015. № 3. С. 140-147.
4. Кубат бий жана Эр Солтоной көз карандысыздык үчүн күрөштүн уюштуруучулары (XVIII к.). «Журнал наука, новые технологии и инновации Кыргызстана». Б.: 2015. № 4. С. 181-188.
5. Атаке баатырдын Кыргыз жергесин бошотуудагы кошкон салымы (XVIII к.) Журнал «Известия вузов Кыргызстана». Б.: 2016. № 2. С.105-109.
6. Борьба народов Центральной Азии против джунгарского ханства (XVII в.) Научно-методический журнал. «Проблемы современной науки и образования». РФ, г. Иванова. 2016 № 4 (46). С. 52-59.
7. Борьба кыргызов против джунгарских завоевателей (XVII-XVIII вв.). Научно-теоретический журнал «Вестник ТГУПБП» Хучанд – Куҷанд. Республика Таджикистан. 2019 № 3 (80). С. 27-36.

9. Авторефератын диссертациянын мазмунуна туура келиши.

Автореферат толугу менен диссертациянын мазмунуна, коюлган изилдөөнүн максаттарына жана милдеттерине дал келет. Бирок кыргыз жана орус тилиндеги авторефераттын котормосу кээ бир тактоолорду, редакциялоону талап кылат. Автореферат кыргыз, орус жана англис тилинде окшош, бири-бирине шайкеш резюмелер менен жабдылганы анык.

10. Диссертациянын мазмунундагы жана аны жабдуудагы кемчиликтер жана изденүүчүгө сунуштар.

Диссертант Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович илимий изилдөөсүнүн жогоруда көрсөтүлгөн жетишкендиктери менен катар эле айрым бир мүчүлүштөргө да ээ экендигин белгилейт. Алар төмөнкүлөр:

1. Изилдөөнүн объектисинде Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчылары тушундагы жашоо турмушу, коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү мамилелери жана социалдык-экономикалык абалы деген теманы өзгөртүп - Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.) деп өзгөртүүнү сунушталат.

2. Диссертациянын негизги илимий жаңылыгы деген жерине, диссертациялык иште ар түрдүү мезгилде жазылган тарыхый эмгектер, ар кандай булактардагы архивдик жана жергиликтүү талаа материалдарынын илимий айлампадардагы маалыматтар тыкыр талданып, бири-бири менен кылдат салыштырылып чындыктарды далилдөө аракети жасалды дегенди кошуу сунушталат. Автордун илимий салымы деген жердеги *бешинчи* деген жеринин аяк жагына - тийиштүү кол жазмалар менен толукталып, такталып жаңы илимий маалыматтар катары тарых илимине киргизилди деген сунушталат.

3. Диссертациянын көлөмү 185 беттен турат, бул жагын дагы бир сыйра карап чыгып, 21 бетке кыскартууну сунуштайм.

4. Кортунун кээ бир жерлеринде адабий көркөм сөздөр орун алган, мисалы – билги-мыктылар, бир муштумга түйүлүшүп, азап-тозок дегендер, аларды алып салууну сунуштайм.

5. Сунуштамалар унут калып кеткен, аларды кийрип коюу сунушталат.

11. Диссертациялык коргоого жетектөөчү мекемени, расмий оппоненттерди дайындоо жөнүндө сунуштун негиздүүлүгү.

Бийлибаев Кайнарбек Шеримкуловичтин «Кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)» аттуу 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациясын ачык коргоосун сунуш кылам.

Жетектөөчү илимий мекеме катары К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетин дайындоону сунуш кылат. Анткени аты аталган окуу жайда Ата Мекен тарыхы боюнча бараандуу изилдөөлөрдү жүргүзгөн, бир катар илимий эмгектерди жарыкка чыгарып келе жаткан окумуштуулар жамааты эмгектенет. Тарых кафедрасында 07.00.02. – Ата Мекен тарых адистиги боюнча кандидаттык диссертациясын коргогон жана аталган адистик боюнча профессордук наамдарды алган окумуштуу-педагогдор иштешет.

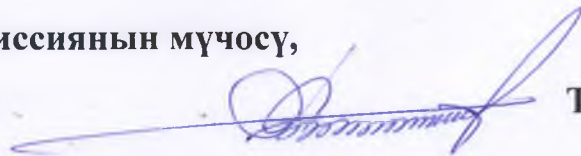
Биринчи расмий опонент катары 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин доктору, профессор **Кененсариев Ташмамбет** сунушталат. Аталган окумуштуунун эгемендүү Кыргыз мамлекетинин тарыхы боюнча бир катар олуттуу эмгектери жана илимий макалалары бар.

Экинчи опонент катары 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты, профессор **Беделбаев Аскарбек** сунуш кылынат. Бул окумуштуунун да эгемендүү Кыргыз мамлекетинин тарыхы боюнча бир катар эмгектери бар.

Мен эксперттик комиссиянын мүчөсү катары Бийлибаев Кайнарбек Шеримкуловичтин **«Кыргыздардын ойрот-жунгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)»** аттуу 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациясынын кол жазмасын, кортундудагы белгиленген мүчүлүштүктөрдү жоюу сунуштарды эске алуу шарты менен И.Арабаев атындагы Университетин жана Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алдындагы тарых илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча Д.07.18.578 Диссертациялык кеңештин кароосуна ачык коргоо үчүн кабыл алууну сунуштайм.

Эксперттик комиссиянын мүчөсү,

т.и.д., профессор

Т.А. Абдырахманов

Комиссиянын мүчөсүнүн колун тастыктайм:

Диссертациялык кеңештин

окумуштуу катчысы, т.и.д., проф.м.а.

А.К. Карыева

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети жана Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алдындагы докторлук (кандидаттык) диссертацияларды коргоо боюнча Д.07.18.578 диссертациялык кеңеши тарабынан түзүлгөн эксперттик комиссиянын төрагасы тарых илимдеринин доктору, профессор **Кененсариев Ташманбеттин** изденүүчү **Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович** тарабынан 07.00.02 – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган **«Кыргыздардын ойрот-жунгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)»** деген темадагы кандидаттык диссертациялык иши боюнча

ЭКСПЕРТТИК КОРУТУНДУСУ

Эксперттик комиссиянын төрагасы катары мен Бийлибаев Кайнарбек Шеримкуловичтин 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылгын **«Кыргыздардын ойрот-жунгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)»** аттуу диссертациясынын кол жазмасын карап чыгып, төмөндөгүдөй корутундуга келдим.

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу берилген адистикке иштин дал келиши

Изденүүчү Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович тарабынан жазылган **«Кыргыздардын ойрот-жунгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык күрөшү (XVII-XVIII кк.)»** деген темадагы кандидаттык диссертациясынын жалпы мазмуну 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча Ведомостволор аралык Д.07.18.578. Диссертациялык кеңешине коргоо укугу боюнча адистикке туура келет. Ошондой эле диссертациялык иш 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистигинин паспортуна толугу менен жооп берет. Изилдөө кеңири адабияттын, тарыхый булактардын, архивдик материалдардын, документалдык – публицистикалык, көркөм-документалдуу эскерүүлөрдүн негизинде даярдалган. Теориялык-методологиялык негизде каралган изилденүүчү маселе хронологиялык ырааттуулукта анализделип, мындан мурун бул тема менен шүгүрлөнүп келишкен окумуштуулардын илимий эмгектеринин тыянактарына таянуу менен жыйынтыктарды чыгарган.

Диссертациянын максаты жана милдеттери так коюлган. Демек, диссертациялык иш кыргыздардын XVII-XVIII кылымдардагы саясий-экономикалык, социалдык турмушу, алардын көз карандысыздык үчүн күрөшү комплекстүү изилдөө экендиги көрүнүп турат.

Изилдөөнүн объектиси – Кыргыздардын ойрот-жунгар баскынчыларынын тушундагы жашоо турмушу, коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү мамилелери жана социалдык-экономикалык абалы каралса, *предмети* катары кыргыздардын ойрот-жунгар баскынчыларына каршы көз

карандысыздык күрөшү, Борбордук Азия чөлкөмүндө жашаган элдердин Жуңгар хандыгына каршы күрөшүнүн биргелешкен аракети каралган.

Изилдөө методологиялык принциптери жана ыкмалары катары тарыхыйлуулук, объективдүүлүк принциптери, илимий таанып-билүүдөгү жалпы илимий ыкмалар, анализ жана синтез, атайын тарыхый-салыштырма, хронологиялык проблемалар, тарыхый-системалык ыкмалар колдонулган.

2. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу автор тарабынан төмөнкүлөр менен тастыкталган:

Биринчиден, Кыргызстандын эгемендик доорундагы тарыхты объективдүү чагылдырууга, изилдөөчүлөрдүн тарыхый аспекти жөнүндө жаңыча ой жүгүртүүгө жол ачылгандыгы;

экинчиден, Кыргыз Республикасынын Президентинин 2012-жылдын 27-январындагы “Кыргызстандын элинин тарыхый жана маданий мурастарын окуп үйрөнүүнү тереңдетүү жана жарандык атуулдукту калыптандыруу боюнча чаралар жөнүндө” Жарлыгы, 2015-жылдын 30-декабрында Кыргыз Республикасынын Президенти “2016-жыл тарых жана маданият жылы” деп жарыялаган Жарлыгы кыргыз элинин азаттык күрөштөрүн тереңдеп үйрөнүүгө багыттагандыгы;

үчүнчүдөн, XVII – XVIII кылымдардагы ойрот-жуңгар баскынчылыгынын, анын натыйжасында кыргыздардын эл ичинен чыккан баатырлардын эрдиктери менен саясий ишмердиктерин талдап чыгуу менен эл досутугун, мекенчилдикти өнүктүрүүгө демилге болгондугу эсепке алынган.

Демек, маселе Кыргызстандын тарыхнаамасындагы актуалдуу темалардын бири экендиги ушуну менен негизделип турат.

3. Диссертациялык иштеги илимий жыйынтыктар

Диссертациялык иштеги илимий жетишкендиктер төмөнкү параметрлер менен сыпаатталат:

1-жыйынтык. Эмгекте теманын актуалдуулугу туура аныкталган. Диссертациянын максат-милдеттеринин коюлушу, анын булактык базасынын абалы, маселен Советтик доордо далай тарыхый булактардын жок болуп кетиши жана башка пикирлер эмгектин илимий баалуугугун көрсөтөт (киришүү).

2-жыйынтык. Диссертацияда изилдөөчү тарыхнаамалык серепти эки багытта жүргүзгөн. Биринчиси - XVII-XVIII кк. изилденген теманын тарыхый булактары жана тарыхнаамасына токтолгон. Экинчи - кыргыз тарыхнаамасында инсан таануу маселеси боюнча кыргыз баатырларына арналган илимий эмгектер каралып, негизинен туура аңдалган. (1-бап, 1, 2. болум).

3-жыйынтык. Изилдоонун методологиялык принциптери, изилдөө ыкмалары туура тандалып, алардын ичинен маселен тарыхый

салыштырмалуулук ыкмасы илимий жактан туура пайдаланылып, изилдөө ишинин милдеттерин ачууда жакшы өбөлгө түзгөн (II-бап, 1,2 бөлүм).

4-жыйынтык. Борбордук Азия элдерининнын Ойрот-Жунгар чапкынына каршы биргелешкен күрөшү жана баатырларынын ээлеген орду (XVII-XIII кк.) деген бөлүмүндө, ошол мезгилдеги Жуңгар чапкынына каршы күрөшүн анализденип, Жуңгар чапкынына каршы Борбордук Азия элдеринин күрөшүнүн күч алышы, казак, кыргыз, кытай, өзбек, кыпчак, каракалпак, тажик элдеринин боштондук үчүн биргелешкен күрөшү, калмактарга каршы Аштархан, Бухара, Хорезм, Кашгар, Жаркен, Кокон хандыктарынын салымы ар тараптуу изилденген (III-бап, 1,2 бөлүм).

5-жыйынтык. Көз карандысыздыктын күрөштө башка элдер менен бирдикте баскынчы-душмандарына каршы турган уюштуруучу кол башчы-баатырлар: Эр Эшим, Жалаңтөш, Жаңгир, Абдыкерим, Көкүм бий, Тейиш хан, Ак Кочкор, Каңкы, Манап, Эр Солтоной, Кубат бий, Бердике, Атаке, Бишкек ж.б. тарыхый инсандар эң мыкты эрдиктердин үлгүлөрүн көрсөтүшкөндүгү, алардын мисалдарында азыркы жаштарды мекенчилдикке, эл достугуна тарбиялоого зор маалыматтарды берери тастыкталган. (IV-бап, 1-4 бөлүм).

4. Диссертациядагы ар бир жыйынтык-кортундунун (илимий жоболорун) негиздүүлүгү жана ынанымдуулугу

Издөнүүчү диссертацияда ар бир жаңы алынган жыйынтыктарды, корутунду пикирлерди негиздүү жана ынанымдуу далилдей алган. Бул далилдер кыргыз тарыхнаамасында олуттуу мааниге ээ. Илимий ишке киргизилген материалдарды изилдөөдө, колдонулган ыкмалар – диссертациялык иштин максатын жана милдеттерин ишке ашырууда жакшы жыйынтыктарды, алардын негизиндеги автордук корутундуларды ырастаган.

Биринчиден. диссертацияда проблемалык-мезгилдик ыкманы пайдалануу аркылуу, XVII-XVIII кылымдардагы кыргыздардын көз карандысыздык күрөшү жана эл ичинен чыккан баатырлардын эрдиктери менен саясий ишмердиктери менен тастыкталган илимий тыянактар улуттук аң-сезимдин жанданышына алып келип, жаштарды Ата-Мекенди сүйүү жана аны көздүн карегиндей сактоо сезиминде тарбиялоого жардам берет деген жыйынтык иштин материалдары менен негизделип турат.

Экинчиден. Изилдөөнүн теориялык-методологиялык негиздеринин объектиси, предмети жана ыкмалары, иштеги колдонулган илимий материалдар кыргыздардын ойрот-жуңгар баскынчыларынын тушундагы жашоо турмушун, коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү мамилелерин – тарыхый диалектикалык биримдик жана системалык структуралык принциптер менен кароого шарт түзгөндүгү ынанымдуу.

Үчүнчүдөн. Кыргыздардын ойрот-жуңгар чапкынына каршы күрөшүүсү изилденген теманын тарыхый булактарына таянып: Перс-түрк, Чыгыш Түркстан, Кытай тилиндеги, жергиликтүү булактарга, тарыхнаамада – революцияга чейинки тарыхнаама, орус тарыхнаамасы, Совет доорундагы жана

постсоветтик доордогу тарыхнаама, изилденип жаткан мезгилдеги кыргыз баатырларынын көз карандысыздык күрөшүн тактоого колдонулган тарыхый булактардын талдоого алынышы диссертациянын жыйынтыктарын далилдүү жана негиздүү тастыктай алат.

Төртүнчүдөн. Кыргыздардын социалдык-экономикалык абалы жана коңшу этностор менен саясий чөйрөдөгү мамилелери Евразиянын сода-кербен байланышындагы «Улуу Жибек-Жолунун» таасиринде каралып, изилдөөдө ынанымдуу жыйынтыктарды чыгарууга жардам берген.

Бешинчиден. Изилдөөдө кыргыз, казак жерлерин басып алган ойрот-жунгар хандарынын ич ара келишпөөчүлүк чыр-чатактары ырбаган мезгилде кыргыз, казак, өзбек, кыпчак, каракалпак ж.б биргелешкен күрөшүн, анын ичинде элдик баатырлардын даңазалуу эрдиктери далилдүү фактылар менен коштолгон. Изилдөөнүн жыйынтыгында Орто Азия элдеринин азаттык күрөшү далилдүү негизде көрсөтүлгөн.

5. Диссертациялык иштеги илимий жыйынтыктын (жобонун), корутундунун жаңычылдыгынын деңгээли

Каралып жаткан илимий иштин жаңычылдык деңгээли катары төмөнкүлөрдү белгилеп кетүүгө болот:

Толук эмес жаңы. Талданып жаткан теманын булактарына, тарыхнаамасына кеңири сереп жүргүзүлгөн. Бирок, бул толук кандуу жаңычылдык эмес, анткени мындан мурунку изилдөөлөрдө ушундай таризде жасалган серептер болуп келген. Ошону менен катар автор теманын ички мазмунун ачууда мурунтан көмүскөдө калып келген булактарды илимий айлампага киргизип, айрым тарыхнаамалык эмгектер боюнча ой-пикирин билдирип, анын негизинде болочок изилдөө тарыхнаамасынын өнүгүшүнө карата багыттарды бере алган. Демек, бул белгилгенгендер *толук эмес жаңы* деп аталган жыйынтыкка туура келет

Толук жаңы. Оозеки санжыраларда, кенже эпостордогу каармандардын өмүрү жана жасаган иштери, эрдиктери изилдөөдө тарыхый чындык менен айкалыштырылып, кыргыз баатырларынын ишмердиги ошол мезгилдеги болгон окуялардын тарых чындыгы катары далилденгенге мүмкүн болду. Бул теманын *толук кандуу жаңычылдыгын* билдире алат.

Толук эмес жаңы. Ар түрдүү мезгилде жазылган тарыхый эмгектердин, ар кандай булактардагы маалыматтардын негизинде кыргыздардын ойрот-жунгар баскынчылыгына каршы күрөшү тыкыр талданган, окуялар бири-бири менен салыштырылган. Ошону менен бирге бул багыттагы талдоолор мурунку кыргыз окумуштуулары тарабынан изилденген чыгармаларда, монографияларда жана китептерде да кеңири берилип келгендиктен *толук эмес жаңы* деп аныктоого мүмкүндүк берет.

Толук жаңы. Эмгекте кыргыз элинин XVII-XVIII кылымдардагы ойрот-жунгар баскынчылыгына каршы күрөшү, андагы тарыхый окуялар, тарыхый инсандардын өмүр таржымалы, саясий ишмердиги жаңы көз караш менен

географиялык кеңири аймакта каралып, коңшу бир тууган элдердин жалпы күрөшү катары терең жана комплекстүү палитрада изилденгендиги кыргыз тарыхнаамасындагы олуттуу илимий жаңылык катары кабыл алынышы абзел. Демек, ушул жагынан алганда **толук жаңы** жыйынтыгы бар диссертациялык иш деп саноого негиз бар.

6. Диссертациянын илимий жана практикалык маанисин ачууда, изилдөөгө алынып чыгылган актуалдуу маселелерди чечүүдө ишти илимий жыйынтыктарынын ички биримдигин жана багыттуулугун баалоо

Автордун жекече салымы илимий изилдөөнүн жүрүшүндө каралган маселелердин бардык аспектилери боюнча изилдөөчү тарабынан чогултулган материалдардын системага келтирилишинен, өз алдынча олуттуу илимий бүтүмдөрүнүн ички биримдигин таасын айгинелеп турат.

Диссертациядагы каралган маселелер боюнча алынган илимий жыйынтыктар Кыргыз Республикасында, Борбор-Азиядагы жашаган боордош калктарда биримдикти, жмаатташтыкты жана достукту чыңдоочу, ошол эле учурда кыргыз калкынын жаштарында мекенчилдикти өстүрүүчү зарыл фактор боло алат.

Диссертант маселелерди ар тараптуу, комплекстүү иликтөө менен бирге бир катар практикалык сунуштарды айта алган.

Демек, К.Бийлибаевдин кыргыз элинин XVII-XVIII кылымдардагы ойрот-жунгар баскынчылыгына каршы күрөшү жөнүндөгү диссертациясынын кол жазмасы Орто Азиялык көп этностуу элдердин өткөн кылымдардагы азаттык күрөштөрүнө байланыштуу этностук-саясий жана социалдык-маданий алакаларын тарыхый аспектиде талдоого алуудагы болочок изилдөөлөргө негиз боло алат деген пикирдебиз.

7. Диссертациядагы жетишилген илимий жыйынтыктардын практикалык мааниси

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын Кыргызстандын тарыхын окутууда жана кыргыз элинин XVII-XVIII кк чет элдик баскынчыларга каршы көз карандысыздык күрөшүн боюнча лекцияларды даярдоодо, окуу китептерин жазууда өсүп келаткан жаштар үчүн мекенчилдик жана руханий жактан таалим-тарбия берүүдө, маданий жана илимий-теориялык жана практикалык жактан зор мааниси бар.

8. Диссертациянын жыйынтыктарынын жана корутундусунун автордун тематика боюнча жарыялаган эмгектеринде тастыкталышы

К.Бийлибаев изилдөө ишинин маселелерине ылайык 7 илимий макала жарыялаган. Анын экөөсү чет элдик басылмаларда чыккан. Жарык көргөн

эмгектердин баллы жеткиликтүү көлөмдө болуп, диссертациянын мазмунуна төп келет жана КР ЖАКы койгон талаптарга толук жооп берет.

9. Авторефератын диссертациянын мазмунуна туура келиши

Диссертациянын авторефератынын мазмуну толугу менен диссертациянын структурасына, коюлган изилдөөнүн максаттарына жана милдеттерине негизинен дал келет. Автореферат кыргыз, орус жана англис тилинде идентивдүү, бири-бирине шайкеш резюмелер менен жабдылган.

10. Диссертациянын мазмунундагы жана аны жабдуудагы кемчиликтер жана изденүүчүгө сунуштар

Диссертант Бийлибаев Кайнарбек Шеримкулович илимий изилдөөсүнүн жогоруда көрсөтүлгөн жетишкендиктери менен катар эле айрым бир мүчүлүштөргө жол бергенин белгилейт. Алар төмөнкүлөр:

1. КР ЖАКынын Президиумунун 2018-жылдын 28-июнундагы № 112-Токтомунда Биринчи бап “Адабияттарга сереп - ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ” деп гана аталган. Ошондуктан автор диссертациянын биринчи бабын тарыхнаамага гана арнаса болмок. Тарыхнааманы мейкиндик жана хронологиялык белгилери боюнча эки параграфка бөлүп, кеңири сереп жасоо керек. Демек, муну диссертацияны расмий коргоого чейин оңдоо зарыл.

2. 1.-баптагы “1.1. Кыргыз тарыхын чагылдырган тарыхый булактар” деген параграфты экинчи баптын биринчи параграфы катары берүү зарыл. Жогорку аталган Инструкцияда Экинчи бап “Изилдөөнүн материалдары жана ыкмалары” - ГЛАВА 2. МАТЕРИАЛ И МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ” деп аталган. Демек. “материалы” деген термин изилдөөнүн булактык базасын түшүндүрүп турат. Ошондуктан бул бапты эки параграфтан куроо зарыл. Маселен: 2.1. “Изилдөөдө колдонулган булактар”; 2.2. Изилдөөнүн методологиялык негиздери жана ыкмалары” деп. Экинчи параграфта диссертациялык иштин методологиялык принциптери, теманын объектиси жана предмети, географиялык жана хронологиялык чектери, изилдөөдө колдонулган конкреттүү ыкмалар жана аларды колдонуунун сүрөттөмөсү менен берсе дурус болмок. Автор экинчи бапта “2.1. Илимий изилдөөнүн материалдык базасы” (39-40-бб. - 2 гана бет.) деп берген. Бирок, ал материалдар биринчи баптын “1.1. Кыргыз тарыхын чагылдырган булактар” (6 бет) деген параграфы менен үндөш болуп, негизинен материалдар кайталанып калган. Бул эки параграфты бириктирип, экинчи баптын 1-параграфы катары жайгаштыруу керек. Ошондо 7-8 бет диссертациялык текст болот.

3. Экинчи баптын 2.2. параграфында “...изилдөөнүн объектиси, изилдөөнүн предмети, хронологиялык чеги, методологиялык принциптери жана изилдөө ыкмалары каралды”, деп жазылыптыр (40-б). Ошол жерге

каралган тарыхый окуялардын мейкиндик чектери да карала тургандыгын белгилеп кетүү зарыл. Иш жүзүндө ал бар, бирок атайын белгиленген эмес.

4. Төртүнчү бап “Борбордук Азия элдеринин ойрот-жунгар чапкынына каршы биргелешкен күрөшү жана кыргыз баатырларынын ээлеген орду (XVII-XVIII кк.)” деп аталып, ал төмөнкү төрт параграфтан турат: “4.1.

Борбордук Азия элдеринин Жуңгар чапкынына каршы күрөшү”; 4.2. Жуңгар хандыгына каршы кыргыз элинин күрөшү”; 4.3. Кубат бий, Эр Солтоной көз карандысыздык күрөштүн уюштуруучулары (XVIII кк.)”; 4.4. Бердике, Атаке баатырлардын кыргыз жергесин бошотууга кошкон салымдары (XVIII кк.)”.

Негизинен туура эле. Бирок, бир караган кишиге аталган 4 инсандан башкалар азаттык күрөштөрүнө катышпай калгандай көрүнөт экен. Ошондуктан, XVII-XVIII кылымдар ичиндеги азаттык күрөштөрдү баптын ичинде *эки чоң этапка* бөлүп, төмөнкү ирээтте берилишин сунуштаар элем.

4.1. Жуңгар хандыгынын Борбордук Азияга карата чабуулдары жана аларга каршы боордош элдердин күрөштөрү (XVII кылым); 4.2. XVII кылымдын экинчи жарымында кыргыз элинин жана кыргыз баатырларынын калмактарга каршы күрөштөрү; 4.3. XVIII кылымдын биринчи жарымында кыргыз чыгаан инсандарынын жана Кокон хандыгынын антижунгардык аракеттери; 4.4. Кыргыз жергесинин жана Чыгыш Түркстандын калмактардын үстөмдүгүнөн кутулуусу жана андагы кыргыз баатырларынын орду (XVIII кк. 50-жылдары). Диссертацияда материал жетиштүү. Болгону ушундай таризде гана жайгаштырып коюу керек.

1. Бир катар мүчүлүштөрдү оңдоо сунушталат:

- a. Изилдөө объектисин жана предметин так жана конкреттүү аныктоо керек.
- b. Иштин мейкиндик чегин аныктоо зарыл.
- c. Ар бир баптын аягына жакшылап ойлонулган, терең теориялык маанидеги, практикалык жактан да мааниси болгон жыйынтыктар менен жабдылышы зарыл.
- d. Иштин мазмуну, коюлган милдеттер, сунуш кылынуучу жоболор, ар бир баптын аягындагы жыйынтыктар жана жалпы Жыйынтык (Корутунду) бир ыргакта, идентивдүү болуусун камсыздоо зарыл. Так ушул сунуштар эки тилдеги авторефераттар үчүн да тийешелүү.
- e. Стилистикалык жана грамматикалык каталарды оңдоп, опечаткаларды жок кылып, текстти илимий стилде даярдоо зарыл.

11. Диссертациялык коргоого жетектөөчү мекемени, расмий оппоненттерди дайындоо жөнүндө сунуштун негиздүүлүгү.

Мен, **Кененсариев Ташманбет**, Эксперттик комиссиянын төрагасы катары сунуш кылынып жаткан Бийлибаев Кайнарбек Шеримкуловичтин «Кыргыздардын ойрот-жунгар баскынчыларына каршы көз карандысыздык

күрөшү (XVII-XVIII кк.)» аттуу 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациясын КР ЖАКынын эрежелерине ылайык белгиленген тартипте **ачык коргоого сунуш кылам.**

Жетектөөчү илимий мекеме катары К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин **Тарых кафедрасы** сунуш кылынат. Анткени, аталган окуу жайында Ата Мекен тарыхы боюнча бараандуу изилдөөлөрдү жүргүзгөн, бир катар илимий эмгектерди жарыкка чыгарып келе жаткан окумуштуулар жамааты эмгектенет. Ал жамаатта тарых адистиги боюнча кандидаттык диссертациясын коргогон жана аталган адистик боюнча профессордук наамдарды алган окумуштуу-педагогдор иштешет.

Биринчи расмий опонент катары 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин доктору, профессор **Кененсариев Ташманбет** сунушталат. Аталган окумуштуунун эгемендүү Кыргыз мамлекетинин тарыхы боюнча бир катар олуттуу изилдөөлөрү жана эмгектери бар. Эксперттик комиссиянын башка мүчөлөрү тарабынан биринчи расмий оппоненттикке жарактуу талапкер сунушталса, мен каршы эмесмин.

Экинчи опонент катары 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты, КУУнун тарых жана чөлкөм таануу факультетинин профессору **Беделбаев Аскарбек** сунуш кылынат. Бул окумуштуунун да эгемендүү Кыргыз мамлекетинин тарыхы боюнча бир катар эмгектери бар.

Эксперттик комиссиянын төрагасы,
т.и.д., профессор

Т. Кененсариев

Комиссиянын төрагасынын кол тамгасын тастыктайм:

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы, т.и.д., проф.м.а.

А.К. Карыева